

Вогненныя вёскі. Нельга забыць

Памяці спаленых фашыстамі паселішчаў прысвячаецца

АПОШНЯЯ РАЊІЦА

80 гадоў таму акупанты знішчылі Дальву

Мікалай Гірыловіч, адзіны жыхар гэтай лагойскай вёскі, які выжыў, успамінаў: той дзень — 19 чэрвеня 1944 года — абяцаў быць сонечным, неба радавала блакітам. «Над хатамі курюўся дымок. Жанчыны з вёдрамі павольна ішлі да калодзежаў, дзеці яшчэ спалі. Ніхто з мясцовых жыхароў не ведаў, што для іх тая раўніца стане апошняй, а дня не будзе...»

Гэтую летнюю раўніцу панядзелка, які пасля Мікалай Пятровіч называў чорным, да самага апошняга свайго дня ён памятаў да драбніц. Ды і як такое можна было забыць?! У адзін дзень страціць усё, што было... У 13 гадоў застацца круглым сіраці... Адзіны дальвінец, які цудам пазбег фашысцкай расправы, часта задаваўся пытаннем: чаму ён застаўся жывы, чаму не апынуўся побач са сваёй сям'ёй у тым кастрышчы? І сам жа знаходзіў адказ: «Гасподзь пакінуў мне жыццё, каб было каму расказаць...»

Усё сваё жыццё Мікалай Гірыловіч прысвяціў увекавечанню памяці роднай вёскі і яе жыхароў. Летам 1969 года, на адкрыцці мемарыяльнага комплексу ў Хатыні, ён цвёрда вырашыў: трагедыя Дальвы не павінна быць забыта.

Вярнуліся за тры дні да трагедыі

На працягу доўгіх гадоў Мікалай Гірыловіч быў сябрам «Звязды». Пачынаючы з 1990-х гадоў наша газета з'яўлялася інфармацыйным партнёрам усіх работ, якія праводзіліся на мемарыяльным комплексе. У 2006 годзе Мікалай Пятровіч пайшоў з жыцця. Мы падтрымліваем адносіны з яго жонкай і дачкой, якія святы берагуць памяць аб сваім родным чалавеку і той справе, якой ён прысвяціў свой век.

Па традыцыі напярэдадні чарговай гадавіны трагедыі ў Дальве карэспандэнты «Звязды» сустрэліся з Рымай Ігараўнай і Вольгай Мікалаеўнай. На працягу многіх гадоў дачка Мікалая Гірыловіча разам з сям'ёй жыве ў Аўстраліі, але на радзіме бывае часта. Практычна заўсёды яе прыезд выпадае на гадавіну дальвінскай трагедыі.

— З самага ранняга дзяцінства я ведала, якая бяда ў гады акупацыі здарылася з маімі блізкімі, — расказае Вольга. — Спачатку мне было дзіўна, чаму ва ўсіх па дзве бабулі і два дзядулі, а ў мяне адна бабуля і адзін дзядуля па лініі маці, а ў бацькі нікога няма. Мы вельмі часта ездзілі з ім у Дальву. І грыбы там збіралі, і ягады. Я з гэтым вырасла. Раней больш спакойна ставілася да трагедыі. Цяпер, калі прыязджаю ў Дальву, у мяне нагортаюцца слёзы. Я не магу гаварыць пра гэта спакойна. З узростам больш востра ўспрымаеш тыя падзеі, вельмі спачуваш, суперажываеш людзям, якія маглі быць дастойнымі грамадзянамі нашай дзяржавы.

Дальва лічылася невялікай вёскай — усяго 12 хат. Жылі ўсе дружна, сярод аднавяскоўцаў шмат было сваякоў. Таму не дзіва, што ніхто нікога не выдаваў, калі ў хатах начавалі партызаны. Мікалай разам з бацькам былі сувязнымі партызанскага атрада «Барацьба» брыгады «Народныя мсціўцы» імя Варанянскага. Маці пякла для партызанаў хлеб, нярэдка давала ім прытулак. Калі падчас вялікай карнай экспедыцыі 1944 года сховішча спатрэбілася дальвінцам, партызаны іх размясцілі ў сваім лагеры. У вёску жыхары вярнуліся за тры дні да трагедыі...

Мікалай Гірыловіч каля скульптуры «Маці з сынам» у Дальве.

«Аднавяскоўцы ўжо дагаралі...»

19 чэрвеня 1944 года, усяго за некалькі дзён да вызвалення Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, у Дальве былі знішчаны 44 чалавекі: двое мужчын, 13 жанчын і 29 дзяцей. У тым жудасным вогнішчы загінулі мама, бацька, дзядуля і тры малодшыя браты Мікалая Гірыловіча. Трынаццацігадовы хлопчык цудам выжыў.

За некалькі гадзін да таго, як у вёску ўварваліся акупанты, маці адправіла сына падмяніць бацьку, які кіламетры за два ад населенага пункта пасвіў каня. Тады хлопчык яшчэ не ведаў, што гэты факт выратуе яму жыццё. Як толькі ў Дальве пачуліся выбух і выстралы, Коля Гірыловіч узяўся распутваць каня. Але жалезныя ланцугі не паддаваліся хлапцукімі рукамі, і тады ён кі-

Мікалай Гірыловіч на Могілах Вёсак у Хатыні.

нуўся ў бок вёскі, над якой ужо ўзняўся вялізны слуп дыму. Як ён сам пазней прызнаецца, калі б паскакаў на

небам — ланцугі немцаў, якія адступалі, цягнуліся і цягнуліся праз ужо мёртвую вёску, не даючы магчымасці пахаваць нябожчыкаў. 29 чэрвеня, калі савецкія танкі былі побач, у Дальву прыйшлі жыхары навакольных вёсак, партызаны, людзей пахавалі ў брацкай магіле.

«Мама яго ва ўсім падтрымлівала»

Мікалай Гірыловіч ніколі не быў шматслоўным, калі згадваў той жудасны дзень. Яго маўчанне цудоўна разумелі родныя, таму не задавалі лішніх пытанняў.

— Мы ўсе — дзеці вайны, і тая трагедыя, якая адбылася ў Дальве, фактычна была ўсюды, — кажа яго жонка, Рыма Ігараўна. — Наша хата стаяла на месцы цяперашняга завода «Белмедпрепараты». Літаральна на другі дзень акупацыі Мінска яна згарэла, і мы (мама, бацька, і брат) пераехалі ў раён Старажоўкі, да бабулі па матчынай лініі. Гэта была ўскраіна Мінска. Але калі людзей расстрэльвалі ў Трасцянец, у Старажоўцы гул стаяў. Былі чуваць стогны людзей, іх крыкі. Мы прызвычаліся да гэтага гора. Таму разумелі Мікалая, які насіў у сабе вялізны боль.

Дачка Вольга пацвярджае: бацька ўсё жыццё перажываў трагедыю Дальвы. «Мама яго ва ўсім падтрымлівала, — расказае яна. — Усё, што трэба было, аддавалася для Дальвы. Атрымаюць заробак і адкладваюць, што пойдзе на будаўніцтва, а што — на прадукты...»

«Калі мы пажаніліся ў 1957 годзе, стала пытанне — упарадкаваць хаця б пахаванне, — дадае Рыма Ігараўна. — Першае, што мы з ім зрабілі, — устанавілі вялікую металічную агароджу. Быў пастаўлены абеліск, на якім пайменна пералічаны ўсе 44 загінулыя».

Затым у іх сям'і пачалася вялікая будоўля. Мемарыяльны комплекс у Дальве ўзводзіўся на ўласныя грошы і ахвяраванні неаб'якавых людзей. «Значную дапамогу

яму аказала Дзяржтэлерадыё (цяпер Белтэлерадыёкампанія), дзе ён на працягу 40 гадоў працаваў начальнікам апаратна-студыйнага комплексу, — удакладняе Рыма Гірыловіч. — Дзякуючы гэтай падтрымцы (рэгулярным суботнікам, дабрачынным канцэртам), будаваўся мемарыял. Усе грошы ішлі на будаўніцтва. Калі ён звяртаўся да дзяржаўных дзеячаў, яму аказвалі матэрыяльную і не толькі падтрымку. 15 ліпеня 1973 года мемарыяльны комплекс у Дальве адкрылі».

«Мікалай часта сустракаўся з немцамі, і яны ўвесь час у яго пыталіся: прабачыў ён ці не, — расказае ў завяршэнні сустрэчы Рыма

чык, які яе абдымае, самотна схіляючы галаву, — так скульптар увекавечыў маці Мікалая Гірыловіча і аднаго з яго братаў. Гледзячы на жаноцкую постаць, заўважаеш круглявы жывот — маці Гірыловіча чакала яшчэ адно дзіця. У тым жудасным полімі загінуў яшчэ адзін чалавек...

Мемарыяльны комплекс «Дальва» з'яўляецца філіялам Дзяржаўнага мемарыяльнага комплексу «Хатынь». Дзякуючы намаганням Мікалая Гірыловіча, у Дальву пракладзена дарога, праведзена электрычнасць і тэлефонная сувязь, устаноўлены і асвечаны праваслаўны крыж, працуе музей. Штогод напярэдадні Дня абаронцаў Айчыны і Узброеных Сіл Беларусі ў Дальве ладзіцца агітпрабег, у дзень трагедыі вёскі праводзіцца мітынг-рэквіем. Сёлета не стане выключэннем. Родныя і блізкія дальвінцаў па традыцыі ўшануюць памяць сваіх родных, імёны якіх увекавечаны ў мемарыяльным спісе, успомняць добрым словам чалавека, дзякуючы якому ў іх на працягу многіх гадоў ёсць такая магчымасць.

«Мікалай часта сустракаўся з немцамі, і яны ўвесь час у яго пыталіся: прабачыў ён ці не, — расказае ў завяршэнні сустрэчы Рыма

Дачка Мікалая Гірыловіча Вольга з партрэтам бацькі.

Плюс яшчэ адзін чалавек

На месцы былой вёскі 44 бязрозы — менавіта столькі людзей загінула ў той жудасны чэрвеньскі дзень. На месцы, дзе раней стаялі хаты, — зрубы з цэменту. На 16-метровай сцяне памяці — імёны загінулых дальвінцаў, двое дзяцей былі з суседніх населеных пунктаў. Гасцей, што прыязджаюць у мёртвую вёску, сустракае прыгожая жанчына, якая з застылымі вачамі глядзіць уперад, і маленькі хлоп-

Гірыловіч. — Для іх гэта было вельмі важна. Ён нікога не адказваў на гэтае пытанне. Казаў толькі тое, што робіць усё для таго, каб больш такое не паўтарылася».

Аб тым, што падобная трагедыя больш ніколі не павінна адбыцца, у далёкай Аўстраліі сваім аднакласнікам расказаваюць і праўнукі Мікалая Гірыловіча. Дзякуючы ім, аб трагедыі беларускай Дальвы ведаюць на іншым канцы свету.

Вераніка КАНЮТА.
Фота з архіва герояў публікацыі.